

I S K O L A,

A középiskolai (gymn. és reális) tanárvizsgálat szabályzata.

Az országos közoktatási tanács megkésztette a középiskolai tanárvizsgálat új szabályzatának javaslatát s felterjesztette a közoktatásügyi miniszteriumhoz megerősítés végett.

E javaslat lényeges változtatást czéloz az eddigi szabályzaton; különösen pedig a philosophiai és paedagogiai tanulmányok és vizsgálatok tekintetében oly átható módosítást helyez kilátásba, melyet már most érdekesnek tartunk a folyóirat olvasóival megismertetni. A javaslat intencióját határozottan kedvezőnek kell tartanunk s a nélkül, hogy a bírálta bocsátkozást idején valónak találúnok, közöljük a javaslatnak, a nevezett tanulmányokra és vizsgálatokra vonatkozó pontjait.

A vizsgálat fokozatai.

A tanári vizsgálat a következő három fokozatból áll:

- a) alapvizsgálat,
- b) szakvizsgálat,
- c) paedagogiai vizsgálat.

A vizsgálati szakcsoportok.

Kivánatos hogy a szakcsoportok valamelyikéből elvégzett alapés szakvizsgálat utánla jelölt még egy harmadik szaktárgyból is tegyen vizsgálatot. Harmadik tárgyul rokon tárgy választható, vagy a bölcsészet is. A harmadik tárgyból való vizsgálatra bocsátás (melynél az alap- és szakvizsgálat egybefoglalható), vagy egyetemi szaktanulmány, vagy irodalmi működés, vagy nyilvános tanári működés alapján történhetik.

C) A paedagogiai vizsgálatra jelentkezés.

- a) A szakvizsgálatról szóló értesítő.
- b) Leczkékönyv (index) annak bizonyítására, hogy a jelölt a középiskolai törvény 61-ik §-a értelmében felsőbb iskolai tanulmányai alatt tanulta saját szakmáján kívül a magyar irodalom s műveltség történelmét, a nevelés és oktatástant és ezek történelmét továbbá a szorosan vett bölcsészeti tárgyakból legalább a logikát psychológiát és a bölcsészet történetét.
- c) Bizonyítvány annak igazolására, hogy a jelölt a felső iskolai tanfolyam elvégzése után még legkevesebb egy évet vagy gyakorlatilag középiskolai tanítá-

sal töltött, vagy akár hazai, akár külföldi egyetemen tanulmányai folytatására fordított, azonban minden esetre tartozik igazolni, hogy az egész öt év alatt legalább egy évi tanítása gyakorlata volt, megjegyeztetvén, hogy a magánygyakorlat csak azon esetben vehető figyelembe, ha az illető magántanulót valamely nyilvános iskolában való vizsgálattevél céljából önállóan és jó sikerrel tanította. Nyilvános iskolába járó tanulóknak leckeóráról leckeórára való előkészítése (correpitóság) ily gyakorlatnak be nem számítható.

Vizsgálati eljárás és általános követelmények.

A tanári vizsgálat minden fokozata két részből áll: a) írásbeli dolgozattól és b) szóbeli vizsgálatból.

Sikertelen szóbeli vizsgálat egy év múlva ismételhető. Kétszeri sikertelen ismétlés után a jelölt legalább egy évi újabb egyetemi (felsőbb iskolai) tanulmányok kimutatása alapján bocsátható ismét vizsgálatra.

Pädagogiai vizsgálat.

A tanári vizsgálat befejező fokozata a paedagogiai vizsgálat, melyen a jelölt arról tesz tanúságot, hogy a tudományos ismeretszerzés módjainak áttekintésén kívül képességgel bír a gondolkodás törvényeit és a tapasztalati psychologia utmutatásait a tanításban öntudatos felfogással és célszerű módon alkalmazni.

A paedagogiai vizsgálaton az elnökön kívül két bizottsági tag, kiknek legalább egyike a philosophiát és paedagogiát képviseli, jelenléte szükséges.

A paedagogiai vizsgálat írásbeli része a vizsgáló bizottság által kitűzött házi dolgozattól áll, ennek elfogadása után következik a szóbeli vizsgálat, melynek megtörténte után az elnök az eredményt kihirdeti, s ha a vizsgálat sikerült, a jelöltet szakcsoportja tantárgyainak középiskolákban való tanítására képesítettnek nyilvánítja, s erről számára értesítőt ad.

Minden szóbeli vizsgálatról jegyzőkönyv szerkesztetik, melybe a jelöltök intézett minden főkérdés beiratik a vizsgáló bizottsági tag által megállapítandó eredmény fokozatával.

A befejezett tanári vizsgálatokról és a képesítésről pergamenre irt oklevél állítatik ki a következő szöveggel:

A philosophia és paedagogiai vizsgálaton:

1. a philosophia elemeiből
2. a paedagogiából eredményvel.

E vizsgálatok alapján miurat a mennyiségtannak és természetannak (és ezenkívül a philosophiai propaedeutikának) magyar (és esetleg német, olasz, román) tannyelvű középiskolákban való tanítására a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertől ránk ruházott hatalomnál fogva képesítettnek nyilatkoztatjuk. Minnek hitelére ezen oklevelet kiadtuk és az orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottság pecsétjével és saját aláírásunkkal megerősítettük.

Kelt

.....
elnök.

P. H.

.....
tanárvizsgáló bizottsági tagok.

A középiskolai tanári vizsgálat részletes követelményei.

Philosophia.

1. Alapvizsgálat. I. Encyclopaedicus bevezetés a philosophiai tanulmányokba és a philosophia történetébe.

a) Gondolkodás és ismeret. — Vélemény, hit és tudás. — A bizonyosság criteriumai. — A tudományos vizsgálódás feladatai. — A tudományok felosztása. — A philosophia feladata. — Transcendens és immanens problémák. — A philosophiai módszerek kérdése. — A philosophia felosztása. — A philosophia viszonya a többi tudományokhoz — Az egyes philosophiai disciplinák feladatai s eljárás-módjai.

b) Ismerettani és metaphysikai álláspontok jellemzése, tekintettel azoknak kiválóbb történeti képviselőire. Kiemelendők: Dogmatismus, skepticismus, criticismus. Realismus és nominalismus. Empirismus és rationalismus. Idealismus (Transcendens és transcendentalis.) Dualismus és Monismus. Materialismus és Spirituismus.

c) Ethikai irányok. Az erkölcsi czélok felfogása. Individualisticus és universalisticus nézet. Hedonismus és eudaimonismus. Utilitarismus. Perfectionismus. Erkölcsi motívumok felfogása. Morálpsychologiai álláspontok. Az imperativ vagy normativ ethika. Determinismus és indeterminismus.

II. A logika elemei. A logika feladata. A fogalmak alakulása. — A fogalmak felosztása. — A fogalmak viszonyai. — Az ítélés. — Az ítéletek osztályozása. A gondolkodás vezérlő elvei. A következtetés. — A következtetés nemei. — A syllogismus formáiról s érvényességének feltételeiről szóló tan. — Analysis és synthesis. Inductio és deductio. A bizonyítás feladata és formái. Axiomák és postulatumok. — A hypothesis. — A rendszer. — A következtetés hibái (Fallaciák).

III. A psychologiai elemei. A psychologiai feladata. — Testi és lelki jelenségek kapcsolata. — A lelki jelenségek osztályozása. — Az érzet. — A mozgás. — Közérzetek. — Mozgási érzetek. — Érzéki érzetek. — Az érzetek alaptulajdonságai. A képzetek alakulása s felosztása. A reproductio. Az associatio. Az érzéki észrevétel. Az apperceptio. — A tudat. — Figyelem. — Emlékezet. — Képzelet. — A szemlélet formái. — A gondolkodás és a nyelv. — Az érzelmek jellemzése s osztályozása. — Indulat és szenvedély. — Az akarat. — Az öntudat. — A jellem fejlődése. A lelkiismeret.

2. Szakvizsgálat. I. A philosophia története.

a) Az ókori philosophia történetének főmozzanatai. — Philosophiai törekvések Sokrates előtt. — A sophisták és Sokrates működése. — Plato. — Aristoteles. — Az epicureismus. — A stoicismus. — A skepticismus. — A rómaiak philosophiai irodalmának áttekintése.

b) A keresztény philosophia törekvéseinek, különösen a scholasticismus főirányainak áttekintése.

c) Az újkori philosophia fejlődésének főmozzanatai. — Descartes. — Malebranche. — Spinoza. — Bacon. — Hobbes. Locke. — Hume. — Berkeley. — Az angol morálphilosophok. (Nevezetesen: Shaftesbury, Hutcheson, Smith). A francia philosophia a 18. században. (Nevezetesen: a sensualismus és a materialismus főképviselei és a gyakorlati philosophia legkiválóbb képviselői). — Leibnitz. — Kant. — A német idealisticus rendszerek (Fichte, Schelling, Hegel) főeszméi. — Her-

bart. — A legújabb kor legnevezeteseb philosophiai irányainak s rendszereinek áttekintése. — Legalább egy itt megnevezett gondolkodó alapvető tanainak forrás-tanulmányon alapuló ismerete is megkívántatik.

II. Ismerettan* és logika. — a) Az ismerettan feladata. — Ismerettanni álláspontok s irányok. — A tapasztalás fogalma. — A priori és a posteriori. — A bizonyosság criteriumai. — Az ismeret feltételei s határai. — Tudás és hit. — A tünemény fogalma. — Phaenomenon és noumenon. — Transcendens és immanens problémák. — A tárgy fogalma. — Tulajdonságok és állapotok. — A substantia és az erő fogalmi. — A jelenségek alapviszonyai. — Tér és idő. — A causalitas elve. — Ismeretek és létek. — Causális törvények. — A teleologia kérdése.

b) A logika feladata. — A logika irányai. — Logika és ismerettan. — Logikai és pszichológiai törvények. — Logikai és grammatikai kategóriák. — A formális elvek jelentősége a logikában. — A logika felosztása. — A logikai gondolkodás jellemző sajátosságai. — A logikai műveletek nyelvi kifejezése. — A szavak osztályozása log. szempontból. — A logikai kategóriák. — A fogalmak alkotása. — A fogalmak általános tulajdonságai. — A fogalmak nemei. — A fogalmak viszonyai. — Az ítélet. — Az ítélet alkatrészei. — A copula jelentősége. — Az ítéletek felosztásának szempontjai. — Az ítélet formái. — Kérdés, állítás, tagadás. — Egyszerű és összetett ítéletek. — Analytikai és synthetikai ítéletek. — Subsumptio, coordinatio és identitas kifejezése. — Az ítélet érvényességének feltételei és a gondolkodás vezérlő elvei. — A következtetés. — A következtetések felosztása. — Az ítéletek transformációja. — V syllogismus. — A syllogismus formái. A syllogismus érvényének feltételei.

c) Módszertan. — Analysis synthesis. — Deductio és inductio. — Megfigyelés és kísérlet. — Az inductiv eljárás szabályai. — Empirikus törvények megállapítása. — Definitio. — Divisio. — Classificatio. — A bizonyosság. — Evidentia. — Valószínűség. A bizonyítás feladata. és formái. Az analogia. Valószínűségi következtetések. — Axiomák és postulátumok. — Hypothesis és theoria. — A rendszeralkotás. — A következtetés hibái. (Fallaciák).

a) A syllogismus hibái: b) Az inductiv eljárás hibái. — A tudományok felosztása és az egyes tudományszakok módszerei.

III. Psychologia. — A psychologia feladata. — A psychologia segédtudományai. — A psychologia főirányai. — A psychologia módszerei. — Belső észrevétel és önmegfigyelés. — Kísérleti módszerek. — Összehasonlító vizsgálatok. — A szellemi fejlődés vizsgálata. (Történetvizsgálódás). — Fizikai

*Feltéve hogy az itt közölt javaslat fogadtatnék el a tanárvizsgálat szabályzatának, üdvös hatását megérezné két egyetemünk s egyéb főiskoláink tanrendje is: Nevezetesen szükségkép utalva lesznek említett tanintézeteink arra, hogy a philosophiát rendszeresen előadják, a mit az újabb időben nem tettek. Három év óta rendszeresen közli a Magyar Philos. Szemle: A philosophia helyfoglalását főiskoláink tanrendjében. A közölt adatokból nyilván kiténik, hogy sem a budapesti sem a kolozsvári egyetemen az ismerettan a mondott időben elő nem adatott.

és pszichikai jelenségek kapcsolata. — A test és lélek viszonyára vonatkozó nevezeteseb elméletek. — A pszichikai jelenségek osztályozása. — Érzet és mozgás. — Az ingerek. — Az érzetek felosztása. — A mozgások felosztása. — Mozgási érzetek. — Közérzetek. — Érzéki érzetek. — Az érzékek specificus energiája. — Az érzetek alaptulajdonságai. (Intensitas, qualitas, tonus). — A psychophysika főpontjai. (Nevezeteseu ; Ingerek és érzetek viszonya. — Az érzetküszöb. — A psychophysikai alaptörvény). A képzetek alakulása. — A képzetek felosztása. — Érzéki képzetek s emlékezeti képzetek. — Hallucinatio és illusio. — Az emlékezés feltételei. — A reproductio. — Az associatio. — Az érzéki észrevétel. — A szemlélet formái. — Az időképzett fejlődése. — Az időérzék. — A térszemlélet alakulása. — A térszemléletre vonatkozó nézetek. — (Nativismus, Empiristikus és genetikus nézetek). — A távolság felfogása. — Perceptio és apperceptio. — A figyelem. — Az emlékezet. — A képzelet. — A tudat. — Tudatos és nem tudatos folyamatok. — A gondolkodás fejlődése. — Itélés. — Fogalmak képzése. — Következtetés. — A gondolkodás és a nyelv viszonya. — Az érzellem jellemzése. — Az érzelmelek osztályozása. Aesthetikai és intellectualis érzelmelek. — Erkölcsi és vallási érzelmelek. — Indulatok és szenvedélyek. — Az érzelmelek és indulatok kapcsolatos physiologiai jelenségek. — Az érzelmelek és indulatok kifejezése. — Az akarás jellemzése. — Ingerlékenység és spontaneitas. — Reflectoricus és spontan mozgás. — A mozgási képzetek jelentősége. — Ösztön, vágy és hajlam. — Indító okok. — Megfontolás és elhatározás. — Az öntudat. — Megszokás, gyakorlat. — A cselekvés elvei. — A jellem fejlődése. — Az erkölcsi megítélés. — A lelkiismeret. — A lelki tények összefüggése. — A lelki élet differentiatója. (Nem, faj, kor stb. befolyása).

IV. Ethika. Az ethika feladata. — Vallás és moral. — Metaphysika és ethika. — Aesthetika és ethika. — Az ethika viszonya a többi tudományokhoz, nevezetesen a társadalmiakhoz. — Az ethika felosztása. — A nevezeteseb ethikai álláspontok és morálrendszerek jellemzése. Az ethikai elvek jellemzése. — Eszmék és követelmények (normák, imperativusok). — Hypothetikus és kategorikus imperativ. — Formális és materiális morálevlek. — Erkölcsi czélok. (Javak. A summum bonum.) — Erkölcsi motivumok. — Az erény fogalma. — Erények. — A kötelesség fogalma. — A kötelességek felosztása — A szabadság fogalma. — Autonomia és heteronomia. — Determinismus és indeterminismus. — Az erkölcsi törvények sanctiója.

A paedagogiai vizsgálat követelményei.

A) A PHILOSOPHIÁBÓL.

I. Logika.

A logika feladata. — Logikai és pszichologiai törvények különbsége. — Logikai és grammatikai kategoriák különbsége. — A fogalomalkotás. — Abstractio és determinatio. — A fogalmak nemei. — A fogalmak viszonyai. — Az ítélet logikai meghatározása. — Az ítéletek felosztásának szempontjai. — Az ítélet különböző formái. — A gondolkodás főelvei s az ítélet érvényességének feltételei. — A következtetés jellemzése. — A következtetés nemei. — A syllogismus lényege és béce. — A syllogismus formái. — A syllogismus érvényességének feltételei.

— Analysis és synthesis. Inductio és deductio. — Megfigyelés és kísérlet. — Az inductív eljárás szabályai. — Empirikus törvények. — Definitio. — Felosztás. — Osztályozás. — Bizonyosság. — Evidentia. — Valószínűség. — A bizonyítás feladata s kellékei. — A bizonyítás formái. — A valószínűségi következtetés. — Az analogia. — A következtetés hibái (Fallaciák). — Az inductív eljárás hibái. — A syllogismus hibái. — Axiómák és postulatumok. — Hypothesis. — A rendszeralkotás. — A tudományok felosztása. — Az egyes tudományok módszere. — Az ismeret eredetére vonatkozó controversiák.

II. Psychologia.

A psychologia tudományos feladata és módszerei. — A lelki képességek tana. — A mechanikai nézet. — Testi és lelki jelenségek kapcsolata. — A test és lélek viszonyára vonatkozó főnézetek. — A pszichikai jelenségek osztályozása. — Erzet és mozgás. — A mozgások felosztása psychol. szempontból. — Az erzetek felosztása. — Érzéki erzetek. — Az értekek specíficus energiája. — A közérzetek. — Mozgási erzetek. — A psychophysika főpontjai (Nevezetesen: Az erzetek és ingerek viszonya; az ingerküszöb; a psychophysikai alaptörvény). — Az erzetek alapdulajdonságai, (Intensitas qualitas, tonus). — A képzetek alakulása. — A képzetek felosztása. — A reproductio. — Az associatio esetei. — Az érzéki észrevétel alakulása. — Szemléleti képzetek és emlékezeti képzetek. — Visio, illusio. Álomképzetek. — Perceptio és apperceptio. — A tudat. Tudatos és nemtudatos folyamatok. — A figyelem. — Az emlékezet. — A képzelet. — A szemlélet formái. — Az időképzet alakulása. — A térszemlélet. — A gondolkodás. — A nyelv és gondolkodás viszonya. — Az érzelem. — Az érzelmek osztályozása. — Aesthetikai és ethikai érzelmekek. — Indulatok és szenvedélyek. — Az akarat jellemzése. — Ösztön. — Megszokás. — Vágy. — Hajlam. — Megfontolás és elhatározás. — A jellem fejlődése. — Az erkölcsi ítélés. — A lelkiismeret. — A lelki tények összefüggése.

III. A philosophia történetéből.

a) Az ókori philosophia történetének főmozanatai. — Platon. (Különösen: az ideákról szóló tana és ethikai alapnézete). — Aristoteles. (Különösen: metaphysikai alapnézete, logikai és ethikai alaptanai.) Az epikureismus és a stoicismus, különös tekintettel ethikai nézeteikre. — A rómaiak philos. irodalmának áttekintése. — A keresztény philosophia (különösen a scholasticismus) főirányainak áttekintése. — c) Az újkori philosophia fejlődésének és főirányainak áttekintése. A következő gondolkodók philos. alaptanainak behatóbb ismertetése: Descartes. — Spinoza. — Leibniz. — Bacon. — Locke. — Hume. — Kant. — (Egy megnevezett philos. író egy alapvető philos. művének olvasáson alapuló ismerete.

B) A PAEDAGOGIÁBÓL.

a) Az általános paedagogia alapfogalmainak rendszeres átértése, fő tekintettel az iskolai rend és fegyelem, az oktatás és az erkölcsi jellemképzés elméletére — b) A paedagogia történetének átnézetes ismerete. — Görög és római nevelés — A középkori iskola rend, kolostoriskolák, egyetemek. — A renaissance hatása. A protestans iskolák. — A jezsuiták iskolai szervezete. — Reformmozgalmak az

egyházak körében; Port Royal iskolái; a pietismus. — Comenius, Locke, Rousseau művei és hatásuk. — Pestalozzi és a népiskola-ügy. — A tudományos (philosophiai) paedagogia, kül. a német és angol paedag. irodalom legnevezetesebb termékei. — A középiskolai ügy fejlődése és állása hazánkban, Német-, s Franciaországban és Angliában.

c) Az egyes szaktárgyak módszerének és általában a középiskolai rendtartásnak és iskolai életnek méltató ismerete, fő tekintettel a hazai középiskolai tantervekre, utasításokra és szabályzatokra.

— **A Paedagogiai társaság** nov. 6-án, másfélévi szünetelés után felolvasó ülést tartott, melyen Fehér Ipoly főigazgató értekezett Bajorországban szerzett tanügyi tapasztalatairól. A jelen értekezés, mely: „Módszer és eredmény a bajor középiskolákban“ czímet viseli, tulajdonkép csak egy fejezete a nevezett tanügyi viszonyokról irt munkájának, mely — mint mondta — legközelebb kikerül sajtó alól. A derék felolvasás punctum saliensében állt, hogy noha a bajor középiskolák tantervei módszeres utasításokkal ellátva nincsenek, maguk a tanárok külön didaktikai kiképzésben nem részesülnek, az iskola eredménye mégis dicséretreméltó, a bajor felfogás szerint jobb, mint bármelyik német tartományban, Fehér Ipoly szerint jobb, mint a mi középiskoláinké. Ez a felfogás, kivált oly embertől, ki a tanügyi közigazgatásban jelentékeny helyet foglal el, s nézetet nyílt gyűlés előtt kifejezi, arra enged következtetni, hogy az elégedetlenség a mi középiskoláink módszeres utasításaival s tanáraink didaktikai képzettségével sokkal általánosabban, mint a felszínen uszó tények, vagy inkább mozdulatlanlag után hinni lehetne.

A philosophia helyfoglalása a két hazai egyetem 1887/8 első félévi tanrendjében.

A budapestiben.

Általános neveléstan; heti két óra, Lubrich Ágosttól.*

Általános tanítástan; heti három óra. Ugyanattól.

Ethika (bölcészeti erkölعتan;) heti négy óra, dr. Medveczky Frigyesztől.

Psychologiai alaptanok; (tanárképezdei tagok számára ingyen;) heti két óra. Ugyanattól.

Philosophiai Seminarium.

Philosophiai gyakorlatok, kapcsolatban a hallgatók tudományos dolgozataival; heti két óra. Ugyanattól.

* Dr. Lubrich Ágost, mint a bölcészeti szak dekánya hivatalosan jelentette e félévben nem tartotta meg hirdetett előadásait.

Esztheatika: a szép fő-formái; heti két óra. Dr. Beöthy Zsolttól.

Ethika (morálstatisztikai alapon;) heti négy óra. Dr. Pauer Imrétől.

A görög philosophia történelméből a III. időszak; heti két óra.

Ugyanattól.

Ethika, (bölcészeti erkölcsstan,) tekintettel történetére; heti négy óra. Dr. Kármán Mórtól.

A paedagogiai története II. rész, újkori népek; heti két óra. Ugyanattól.

Az ethika története; heti négy óra. Dr. Alexander Bernáttól.

Az aesthetika története a legújabb korban; heti egy óra. Ugyanattól.

Tapas talati lélektan, összehasonlító boncztani és történeti alapon; heti három óra, Dr. Bihari Pétertől.

Philosophiai conversatorium. Leibnitz theodiceája; heti egy óra. Dr. Bánóczy Józseftől.

A legújabb angol paedagogia története; heti két óra. Dr. Bokor Józseftől. (A bölcészeti karban.)

Hittudomány-bölcselet; összefüggő egészet tevő általános bölcseleti oktatások, tekintettel az összes hittudományra; heti két óra. Dr. Kanyurszky Györgytől; (a theologiai karban.)

A socialismus és communismus tanai és ezek bírálata; heti egy óra. Dr. Kautz Gyulától.

A politikai eszmék fejlődése a XIX-ik században; heti egy óra. Ugyanattól.

Jogbölcészet; heti öt óra. Dr. Schnierer Aladártól.

Jogbölcészet. (Alapfogalmak és általános tanok;) heti öt óra. Dr. Pulszky Ágosttól.

Észjogi alaptan; heti két óra. Dr. Csarada Jánostól.

Bölcészeti bevezetés a társadalmi tudományokba; heti két óra. Dr. Pikler Gyulától.

J. St. Mill. „Utilitarianism.“-czimű munkájának olvasása és magyarázata. Angolul vagy németül olvasók számára;) heti egy óra. Ugyanattól. (A jog- és államtudományi karban.)

A k o l o s v á r i b a n .

Bevezetés a philosophiába; heti két óra. Dr. Szász Bélától.

A régi philosophia történetének első fele heti négy óra. Ugyanattól.

A paedagogia történelme (Legújabb kor;) heti három óra. Dr. Felméri Lajostól.

Ethika az iskolában; heti két óra. Ugyanattól. (A bölcészeti karban.)

Bölcseleti jogtan heti 5 óra Dr. Jenei Viktorától. (A jog és állam tud. karban.)